

Шахівниця

Емма дивився з вікна аудиторії на кам'яні клітини площі Держинського. Йому ввижалося, ніби це величезний панцир. Маленька фігура на кубіку постаменту, будівлі, ліхтарі – усе приклеєне до спини черепахи і, звісно, просувається вперед, до світлого майбутнього, але так повільно, що важко розгледіти хоч якісь зміни навкруги. Або ж черепаха така велика, що на її спині легко вміщається весь світ. Ця думка дуже сподобалась Еммі. «Світ спочиває на черепасі», – записав він у своєму конспекті з історії партії на останній сторінці. Про всяк випадок олівцем. Мати вчила його бути обережним: не обпечися, не застудися, не помилися! Із таким не жартують. Тим більш 1978 року.

– Що вас так розвеселило, юначе? Ви цілу лекцію посміхаєтесь, – лектор тицяв ручкою перед собою, і Емма не одразу зрозумів, що звертаються саме до нього.

– Я в захваті, – відповів хлопець.

– Що саме вас захопило, дозвольте поцікавитися? – лектор примружився, схилив голову набік.

– Мудрість наших вождів, – натхненно відповів Емма.

– Прізвище? – лектор клацнув ручкою.

– Прямков, – захопонувши, відповів хлопець.

Прямкову завжди хотілося бути письменником. Коли Емма ходив до третього класу, він охайно виводив на обкладинці зошита своє прізвище «Прямков» і мріяв написати таку книжку, щоб розміром та кількістю сторінок не поступалася старій енциклопедії тридцять четвертого року. Енциклопедію цю Емма бачив у сусіда по комунальній квартирі, коли разом із однокласниками, майбутніми піонерами, оббігав весь дім, збираючи макулатуру. Сусід дядя Коля у відповідь на запит школярів поскуб брудним нігтем груди під синьою бавовняною майкою, вигріб з-під столу стос газет: «Нате...». Потім зважив у руці закопчений чайник і поставив його на темно-зелений том енциклопедії, а на вдячний дитячий гомін гаркнув кашлем: «Усе».

Десь до восьмого класу Емма не втрачав надії створити який-небудь шедевр світової літератури. Йому марилося, що коли-небудь втомлено й сумно, як Хлебников, скаже про себе: «А таких, як я, жодного нема...». Його руки були синіми від чорнила, прищаве чоло вкривав кучерявий чуб. Він уже здогадувався з поглядів однокласниць, що блондин із блакитно-сірими очима – це виграваний білет у лотереї чоловічих чеснот. Але тут у його життя ввірвалися класики, сучасники й комсомол.

Стати класиком – це дуже привабливо. Навіть пояснювати нема чого, достатньо лишень зазначити – обов'язкове включення до шкільної програми. Хоча з іншого боку: скільки класиків здобули визнання ще за життя? Із сучасними поетами й прозаїками було трохи складніше. Їм Еммануїл заздирив. Шалено. Думки про те, що вони вже щось пишуть, і про те, що хтось із них уже стоїть у черзі на присвоєння звання «майбутній класик», приходили до нього щоразу, коли він розгортав у бібліотеці підшивку журналу «Юність» або «Красная Новь». Але це ніяк не спонукало до творчості. «Я зміг би краще...» – гордо думав хлопець після читання чиеїсь повісті...

Очікуючи, поки закипить гороховий суп, Емма дивився, як сусідка крутить фарш на котлети. Кусні мерзлої яловичини, білі сухарі, шматки свинини, скибки старого сала й половинки перламутрової цибулини – усе падало в жерло м'ясорубки, аби перетворитися на рожевих хробаків. «Як Толстой. Хочу бути письменником рівня Толстого!..» – промайнуло в його голові. Суп завирував. Емма зняв алюмінієву каструльку з вогню жмутом ситцевих ганчірок – мама працювала швачкою в ательє, їй бракувало часу на прикрашання побуту.

До філологічного факультету університету Еммануїл Прямков вступив без особливих складнощів. Крім нього, на потоці навчався ще аж один хлопець, але в групі прикладної лінгвістики. Писати конспекти власноруч доводилося зрідка – вистачало однокурсниць, які майже не заперечували, якщо Еммануїл позичав у них зошити. За підсумками другого семестру з вісімдесяти жриць

філології шістнадцять присвячували йому вірші, десять підготовували пиріжками – усі інші періодично ходили з ним до кіна, сідали поруч на семінарах, засинали в одному ліжку, пили чай в університетському буфеті й заглядали у вічі, але не могли точно визначитися зі своїм ставленням до нього. Таке насичене життя не залишало Еммі можливості творити.

Коли від народження потрапляєш у затісний і галасливий світ із єдиною вбиральнею на вісім кімнат, то швидко вчишся вмикати світло, зачиняти двері й ховати емоції від сусідів. Порівняно з Еммануїлом дипломатичні навички Талейрана – ніщо. Він одразу зрозумів, що в суто жіночому колективі йому потрібні союзниці, тобто подружки, які мають вплив на інших дівчат. Якщо припустити вірогідність невдалих стосунків чи поодиноких фіаско зі всіма студентками курсу, імовірність обструкції або ігнорування з боку «колишніх» – близько ста відсотків. Було б непогано хоч із кимось спілкуватися. З подругами в жодному разі не можна спати. Тому треба було обрати дівчат, які викликають передусім повагу. Еммануїл затоваришував із Натусею й Жанною – вони сиділи у третьому ряду на загальних лекціях потоку. Емма зазвичай сидів рядом вище, та якось вчасно запропонував Натусі ручку. Дівчина озирнулася, у скельцях її окулярів здригалися люмінесцентні трубки стелі. Сказала ввічливо, але стримано:

– Дякую.

– Пусте... Завжди до ваших послуг! – хлопець ледь помітно всміхнувся.

На цих словах довгокоса білявка Жанна посміхнулася і спитала:

– Чи в тебе на всіх канцтоварів вистачить?

– Мама навчала ділитися тільки зі справжніми друзями, – Емма звузив очі так само, як вона.

– Ти дивись, Натуся, який гарний хлопчик! Як тебе звать?

– Прямков.

Дівчата засміялися.

– Твоє прізвище знає весь курс! Як твоє ім'я?

– Еммануїл.

Жанна й Натуся презирнулися.

– Усе цікавіше й цікавіше! – пошепки прокоментувала Натуся. Дівчата повернулися до конспектів, бо викладач перервав свій монолог і невдоволено глянув у їхній бік.

Того ж дня, цмулячи каву у «Кулеметі», Еммануїл слухав коротенькі історії своїх нових подруг. Натусю з Жанною поселили до однієї кімнати гуртожитку. Спершу мало не щотижня вони сварилися, а потім якимось дивом дійшли згоди.

– І стали вони жити-поживати й горя не знати, – зареготала Жанна. Вона вчилася на філологічному, бо про це мріяв її дідусь. Це все, що зазвичай Жанна розповідала про своє навчання і про дідуся. На слові «дідусь» Жанна завжди замовкала, тож було незрозуміло, про що саме мріяв її дідусь: про освіту онуки чи про власну. Тому Емма подумки занотував, що цієї теми порушувати не варто.

Натуся розповідала, що мріяла стати журналісткою, але чомусь в останню мить передумала, напевно, злякалася творчого конкурсу, – і подала документи на спеціальність «мова і література».

Після першого семестру знайшла собі роботу поза штатом у редакції газети.

Черга оповідати дійшла до Еммануїла. Він сказав:

– Я вступав на «філологію», бо майже нічого не тямлю в математиці.

– Е, друже, ні! – Жанна знову вдивлялася йому в очі, від чого Еммі ставало незручно. – Правду-правду!

– Гаразд, – погодився він, розуміючи, що здає дівчатам свою таємницю. – Я з дитинства мрію бути письменником.

Він чекав, що дівчата глузуватимуть, але Жанна промовчала, а Натуся цілком серйозно спитала:

– Про що ти пишеш?

– Так... Поки що нічого епохального чи революційного, – Емма дивився на візерунки кавової гущі.

– Якось приходь у гості й почитай, – сказала Жанна просто.

Відтоді Жанна й Натуся визнали Еммануїла за свого. На факультеті швидко звикли до їхньої трійці і припинили обговорювати, як дівчата примудряються ділити його між собою.

Як завжди, четвергами Еммануїл сидів у дівчат у гуртожитку й мовчки слухав нотації Жанни:

– Ти талант, але завжди знаходиш виправдання для власної лінії! – Жанна нависла над ним і перекрикувала шабаш сусідніх кімнат гуртожитку.

Емма тупим ножом розпилював поліетиленовий корок «Ркацителі». Натуся розшифровувала стенограму інтерв'ю, сидячи на підвіконні. Не відволікаючись від роботи, вона спитала:

– Що на вечерю?

– Ікра, звісно! Макарони з'їли вчора, – відповідала Жанна й виставляла на стіл слоїк кабачкової ікри й батон. Еммануїл розливав вино в чайні чашки й казав Жанні:

– Я живу з матір'ю в кімнаті комунальної квартири. У мене не те що друкарки – стола свого нема...

– Бідолашний, – зітхали дівчата й на два голоси цитували: – Для справжнього рибалки потрібна тільки вудка й річка!

Емма ображено махав рукою. Ковтав вино й починав:

– Я знаю, що...

Проте подруги не давали йому договорити. Жанна затикала Еммі рота куснем батона.

– Ти знову шукаєш виправдання!

Удосвіта вони продовжували сперечатися. Натуся до того часу вже засинала.

– Слухай-но, слухай!.. – хрипів Емма.

– Не-е, ти послухай!.. – не здавалася Жанна. Емма тер очі. Слинив вказівний палець, збирав зі столу крихти так, ніби натискав клавіші «Ундервуду». Жанна промовила:

– Тобі потрібно опинитися у стресовій ситуації. Тобі потрібна ініціація!..

– Що ти взагалі таке сказала? – прошепотів Емма.

– Усім спати! – Жанна впала в подушку поряд із Натусею. Емма підтягнувся на ліктях у ліжку навпроти й за хвилину вже спав.

Хтось світив у лице Еммі. Повікам було боляче. У роті сухо. Він розплющив одне око: сонце лізло у вікно між клітчастими фіранками, жадаючи поглинути маленький чорний годинник, що стояв на підвіконні й шурхотів секундною стрілкою.

Він підхопився. У голові затремтіли скроневі кістки, а різкість зору знизилася. Невидимий приплив ударив його в лице. Емма схопився за нікельований борт ліжка, щоб перечекати, доки хвилі трохи вщухнуть. Спробігся подужати крок і тієї ж миті врізався у щось коліном. Знову сів. Розплющив очі: перед ліжком стояв стіл. На столі лежав товстий зошит, розгорнутий на першій сторінці. «Пиши!» – було виведено ручкою по блідих клітинках. Ручка лежала поруч. На неї бризкала веселкою склянка води.

– Маячня, – зробив висновок Емма і знову влігся. Але його сечовий міхур був готовий звітувати за все, що випили вчора. Емма підвівся. Хитаючись, дошкандибав до дверей і смикнув ручку. У щілині дверного отвору сірів сталевий язик замка. «Що за хрін!» – Емма все ще сподівався на пробудження. «Ключ на вішаку або на тумбочці!» – припустив він і взявся до пошуків. Але під завіскою на вішаку знайшлися тільки бежевий плащ Жанни, синя

куртка Натусі та його пальто. На тумбочках пусто. Про всяк випадок Емма подивився у вікно й зазирнув під ліжка. Під одним валялися кеди, а під іншим стояв емальований таз. Емма скривився, та, не вигадавши нічого іншого, розстібнув блискавку на штанях і помочився туди.

Хвилі в голові стихли. Емма наблизився до годинника. «Друга пара... У Натусі сьогодні здача матеріалу, тож вона стирчатиме в редакції до вечора. Жанна повинна з'явитися близько четвертої. Чорт!» – він бухнувся на ліжко, пружини заспокійливо погойдали його. Ковтнув води зі склянки. Подивився на сторінку зошита. «Жанніні штучки! Хоч би в неї вистачило клепки відмітити мене в журналі старости...» – поміркував досадливо.

Емма влаштувався впоперек ліжка й поклав ноги на стіл. Було незручно: голова провалювалася, залізна рама ліжка давила у спину. Тоді він улігся головою на подушку. Наволочка була тоненька, пахла слиною й дешевими парфумами. Такий нудотний запах. Ніби знайомий. Емма подарував такі самі парфуми матері на Восьме березня, коли навчався в шостому класі. Пробка на флаконі була білою і швидко тріснула, а самі парфуми – смарагдово-зеленого кольору. Маленький паперовий ярличок зберіг таємницю назви аромату, бо жодної літери на ньому неможливо було прочитати.

– Дякую, синочку! – мати тоді пригорнула Емму до себе, і золота кулька її сережки торкнулася його лоба.

Йому схотілося додому, до третьої кімнати ліворуч від кухні. Він уявив диван-книжку, підперту цеглиною, стіну навпроти у стільниках книжкових полиць, материну